

Zielona Góra, 10 listopada 2017 r.

dr hab. Marzenna Magda-Adamowicz, prof. UZ

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

Magdaleny Zapotocznej

na temat:

Uczniowie firmy w systemie edukacyjnym Niemiec

napisanej pod kierunkiem dr hab. Inetty Nowosad, prof. UZ

na Wydziale Pedagogiki, Psychologii i Socjologii

Uniwersytetu Zielonogórskiego

Współcześnie następują gwałtowne zmiany społeczno-kulturowe, które niosą ze sobą pejoratywne zjawiska zagrażające pożądanemu funkcjonowaniu podmiotu i społeczeństwu. Jednocześnie pojawiają się na niektórych terenach zagrożenie: bezrobociem młodych, starzeniem się społeczeństwa, wyludnianiem i wykluczeniem z rynku pracy (np. osób niepełnosprawnych czy kobiet z dziećmi). Niniejsze nie ułatwia młodym osobom wejście w role rodzinne, zawodowe i społeczne. Badania wyraźnie pokazują, że znaczny procent młodzieży uzależnia się finansowo od dorosłych. Chcąc zareagować na terażniejsze wyzwania potrzebujemy przedsiębiorczej młodzieży. Z tych względów konieczne są ambitniejsze inwestycje (np. edukacyjne), które ją zaangażują.

Osoby zagrożone wykluczeniem, wykorzystują drzemący w nich potencjał, biorąc sprawy w swoje ręce. Dlatego środki publiczne i/lub edukacyjne należy inwestować w kształtowanie zasobów wewnętrznych młodzieży (tj. umiejętności i kompetencji). To zaprocentuje efektami w przyszłości, co dostarczy dodatkowy pożytek całemu społeczeństwu. Jednocześnie oferowanie projektów (np.) z zakresu przedsiębiorczości nie powinno leżeć wyłącznie po stronie edukacji, nauczycieli. Winni oni angażować do tegoż inne podmioty z heterogenicznych sektorów gospodarki: biznes, lokalne organizacje pozarządowe czy przedsiębiorstwa społeczne. W ten sposób powstanie trwały i stabilny system wsparcia przedsiębiorczości młodzieży.

W ten nurt wpisuje się rozprawa doktorska Pani Magister Magdaleny Zapotocznej dotycząca uczniowskich firmy w systemie edukacyjnym Niemiec. Podjęte rozważania dotyczą ważnego, jeszcze w pełni nie rozpoznanego problemu. Dokonana analiza uczniowskich firm w Niemczech jest bardzo dobrym przykładem dla polskiej oświaty.

Recenzowana praca liczy 291 stron i składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, wniosków, bibliografii, spisu rycin i tabel. Jej struktura jest przejrzysta, a język wypowiedzi jasny i staranny. Pojawiają się czasami usterki gramatyczne, interpunkcyjne lub pojedyncze literówki. Dowodzenie wyprowadzonych tez jest logiczne, a wnioski adekwatne. Zawarte w dysertacji rozważania możemy ulokować w obszarze pedagogiki porównawczej, poradnictwa zawodowego oraz pedagogiki innowacyjności.

Pierwszy rozdział rozprawy przedstawia założenia metodologiczne. Pani Magdalena Zapotoczna najpierw uzasadnia wybór tematu oraz ukazuje specyfikę badań porównawczych. Wyjaśnia podjęcie jakościowej strategii badań, wyodrębniając ich funkcje, tj. idiograficzną, melioracyjną, ewolucjonistyczną i eksperymentalną. Na tym podłożu sprecyzowała przedmiot i cele własnych badań. Celem podjętych badań przez Panią Magister jest "poznanie organizacji i funkcjonowania uczniowskich firm w krajach związkowych Niemiec" (s.22). Autorka dysertacji za J. Gniteckim wyodrębniła cele: poznawczy, teoretyczny i praktyczny. Jednak sprecyzowała tylko cel poznawczy, który brzmi: "Celem poznawczym w badaniach jest opis i funkcjonowanie uczniowskich firm w szkole, w tym warunków ramowych z perspektywy wyzwań XXI wieku - jakość i efektywność edukacji w globalnej gospodarce opartej na wiedzy" (s.22). Pojawia się błąd językowy winno być "... w globalnej gospodarce opartej na wiedzy". Jednak bardziej zainteresowało mnie to, że Autorka nie sprecyzowała dalej celu teoretycznego i praktycznego. Nie ma co się oszukiwać jest znaczący wkład tej dysertacji dla polskiej nauki i praktyki pedagogicznej. Dlatego zaskoczyło mnie brak sprecyzowanych dwóch celów, które i tak Pani Magister realizuje.

Następnie sformułowała jeden główny problem badawczy w postaci pytania: Jaki jest aktualny stan (organizacja i funkcjonowanie) oraz kierunki rozwoju uczniowskich firm w systemie edukacyjnym Niemiec? Ten problem główny uszczegółowiła do dwunastu (na str. 24), koncentrując się na: genezie uczniowskich firm, ich współczesnych koncepcjach, formach organizacyjnych, statusie prawnym, procesie stanowienia, strukturze organizacyjnej, kształtowanych kompetencjach uczniów, systemie orientacji i poradnictwa zawodowego, resortach odpowiedzialnych za ich realizację, rodzajach projektów, różnicach ich wdrażania oraz kierunkach rozwoju uczniowskich form. W dalszej części tego rozdziału uzasadnia dobór metod i technik badawczych oraz dobór źródeł wykorzystywanych w niniejszej pracy. Te treści nie budzą zastrzeżeń.

Drugi rozdział poświęca systemowi edukacji Niemiec. Skupia się tutaj na podstawach instytucjonalnych i prawnych oświaty niemieckiej oraz na strukturze i organizacji

szkolnictwa, koncentrując się na systemie szkolnictwa zawodowego. Autorka przede wszystkim odwołuje się do literatury niemieckiej, co jest zasadne.

W trzecim rozdziale opisuje system orientacji i poradnictwa zawodowego Niemiec ogniskując swoje rozważania wokół: przemian tego systemu na przestrzeni historii, formalno-prawnych podstawach, teorii wyboru zawodu i postaw rodzicielskich wobec dzieci. Tutaj również Pani Magdalena Zapotoczna odwołuje się przede wszystkim do literatury niemieckiej.

Moim skromnym zdaniem, można było więcej miejsca poświęcić polskim koncepcjom rozwoju zawodowego, co mnie szczególnie zainteresowało, jako że swoje eksploracje skupiam na rozwoju profesjonalnym nauczycieli.

Uważam też, że należało nieco więcej miejsca poświęcić przestudiowaniu zasobów wewnętrznych osób 15-18-letnich. Jest to okres burzliwych przemian fizycznych i psychicznych podmiotu, który czuje się nie zrozumiany, niedoceniony i zagubiony. W tym okresie wychowanek rozwija myślenie logiczne i krytyczne, dlatego dostrzega sprzeczności między codziennym postępowaniem ludzi a głoszonymi przez nich poglądami. Często przyjmuje skrajne stanowiska, np. konserwatywność lub zmienność, ufność lub niewiarę, idealizm lub elastyczność. Intensywnie zastanawia się on nad tym, kim jest i kim będzie, jakie podjąć tu i teraz zadania, role, do czego niniejsze doprowadzi.

Uczniowie w tym wieku dopiero zaczynają działać w obranym kierunku. Moim zdaniem, uzupełnienie podjętych problemów o wątek zasobów wewnętrznych i potrzeb wzbogaciłoby prowadzone dywagacje.

Reasumując te części pracy, zawierają one cenne, wieloaspektowe analizy przede wszystkim problematyki poradnictwa zawodowego i systemu edukacyjnego Niemiec z wykorzystaniem licznych i właściwie wybranych źródeł przede wszystkim niemieckich. Wskazywane przeze mnie niuanse mają charakter polemiczny. Mogą one stanowić przyczynek do udoskonalenia monografii napisanej na podstawie tej dysertacji doktorskiej.

Autorka dysertacji odwołuje się do danych liczbowych dotyczących młodych bezrobotnych w krajach Unii Europejskiej. Interpretuje jednocześnie pojęcie kompetencje, kompetencje kluczowe pokazując ich różną klasyfikację za niemieckimi autorytetami. Moim skromnym zdaniem, można było więcej miejsca poświęcić polskim koncepcjom kompetencji i ich klasyfikacji, co mnie wyjątkowo zaciekało, jako że swoje eksploracje skupiam na kompetencjach profesjonalnych nauczycieli.

Tytuł czwartego rozdziału "Uczniowskie firmy w systemie edukacyjnym Niemiec" jest adekwatny do zawartych w nim treści. Pani Magister omawia modele firm nauczających

pokazując ich mocne i słabe strony oraz różnice i sieć powiązań między nimi. Uzasadnia status formalno-prawny uczniowskich firm, które ze względu na formę organizacyjną są projektami szkolnym lub prowadzi je szkolne stowarzyszenie, lub wynikają ze współpracy z zewnętrznymi instytucjami, lub też stanowią działalność gospodarczą. Autorka ukazuje ich postać organizacyjną, strukturalną i prawną, ustosunkowując się jednocześnie do tych rozwiązań i odwołując się do dokumentów źródłowych.

Ostatni, piąty rozdział poświęcony jest projektom wspierającym edukację w zakresie przedsiębiorczości. We wprowadzeniu do tego rozdziału Doktorantka zwraca uwagę, że te projekty są zorientowane na: doskonalenie nauczycieli, programy dydaktyczne, gry planowe, szkolne dni gospodarki, wykłady ekspertów, prace projektowe, warsztaty, praktyki w przedsiębiorstwach i konkursy. Te projekty różnią się między sobą aspektem organizacyjnym i merytorycznym. W poszczególnych szesnastu podrozdziałach omawia szesnaście projektów, zwracając uwagę na te elementy, które wcześniej wyeksponowała w problemach szczegółowych, tj.: genezę uczniowskich firm, ich współczesne koncepcje, formy organizacyjne, status prawny, proces stanowienia, struktury organizacyjne, kształtowane kompetencje uczniów, system orientacji i poradnictwa zawodowego, resorty odpowiedzialne za ich realizację, rodzaj projektów, różnice ich wdrażania oraz kierunek rozwoju uczniowskich form. Problem główny i szczegółowe (sprecyzowane w rozdziale pierwszym), wyznaczyły proces analizy pozyskanych wyników badań własnych (w rozdziale piątym). Dostrzec można więc integrację pionową i poziomą w strukturze pracy i przeanalizowanych i zinterpretowanych wynikach badań własnych.

Zaprezentowane projekty uczniowskich firm w niemieckim systemie edukacyjnym mają na celu przygotowanie młodego pokolenia do aktywnego udziału w życiu gospodarczym. Mają one służyć kształtowaniu takich postaw jak: wytrwałość w dążeniu do celu, uczenie się na błędach, wiara we własne możliwości, odpowiedzialność za podejmowane decyzje, gotowość do podejmowania ryzyka, planowanie pracy, przewidywanie konsekwencji itp. Nie sposób wymienić wszystkich celów, bo jest to dziedzina bardzo szeroka. Aby sprostać powyższym wymaganiom szkoły nawiązują współpracę z różnymi instytucjami. W ramach tych projektów licealiści biorą udział w różnego typu konkursach.

Kształcenie umożliwiające zdobycie umiejętności przedsiębiorczych pozwala funkcjonować w układach globalnym, europejskim i krajowym. Jednocześnie musi być rozpatrywane zarówno na tle tendencji w kształceniu, jak i wyzwań globalnych. Na podstawie

studiów doświadczeń niemieckich można stwierdzić, iż priorytetem w kształceniu staje się umiejętność kreowania innowacji jako podstawowego czynnika określającego poziom konkurencyjności przedsiębiorstw, gospodarki i społeczeństwa.

Rozprawa niniejsza winna przyczynić się do dyskusji polskich naukowców i pedagogów mających na celu wykazanie nieadekwatności obecnego polskiego systemu edukacji do potrzeb krajowych dotyczących konstruowania i zarządzania innowacjami, które dla wielu osób są kluczem do osiągnięcia sukcesu.

Sukces innowacji gospodarki narodowej spoczywa w czynniku edukacyjnym. Głównym problemem braku tych sukcesów jest małe dostosowanie się ludności do wzrastającej zmienności, niepewności oraz różnorodnego rodzaju ryzyka społecznego i ekonomicznego. Czynnikiem, które będą wymuszać przemiany w systemach edukacji będzie, np.: gwałtowny rozwój wiedzy technicznej i technologii; umiędzynarodowienie i globalizacja gospodarki; wzmocnienie roli małych i średnich przedsiębiorstw itp. Rozwój technologiczny wymaga coraz to nowszych kwalifikacji edukacyjnych. Dlatego edukacja dla innowacji musi być nowoczesną, efektywną i kompatybilną z rzeczywistymi potrzebami społeczno-gospodarczymi.

Zglobalizowany świat we wszystkich dziedzinach życia stawia społeczeństwu nowe problemy i wyzwania o szerokim zasięgu (krajowym i kontynentalnym). Edukacja innowacyjna globalna jest jednocześnie rozwojowa, pomagając zrozumieć zależności między jakością i intensywnością życia własnego i innych, w ciągle modyfikowanej globalnej i wielokulturowej społeczności. Jakość życia zależy od wielu czynników. Jednym z nich są innowacje w różnych obszarach życia. Innowacje w edukacji nie rozwijają i nie rozprzestrzeniają się automatycznie. One powstają i są realizowane dzięki aktywności wielu podmiotów społecznych, co stanowi wartość dodatnią jakości edukacji. Tempo, zwroty i skutki innowacji kształtują jakość i strukturę edukacyjną. Uczniowskie firmy w systemie edukacyjnym Niemiec spełniają oczekiwania rynkowe, a także są wartością dodatnią edukacji narodowej Niemiec. One stanowią o istocie edukacji dla innowacji, kształtując postawy innowacyjne młodzieży i ich nauczycieli. Z całą pewnością te uczniowskie firmy, co próbowano wykazać w niniejszej dysertacji, pozwalają uczniom przyswoić: wartości (np. szacunek dla samego siebie i innych, poczucie odpowiedzialności społecznej oraz aktywne podejście do samokształcenia i kształcenia innych); system wiadomości (np. dotyczących zmian technologicznych); umiejętności i kluczowe kompetencje (tj. komunikacyjne, społeczne itp.).

Podjęta tematyka rozprawy doktorskiej jest adekwatna, gdyż powstała w latach pracy nad reformą polskiej edukacji i daje jej solidne podstawy naukowe. Wiedza merytoryczna Autorki wsparta została Jej znajomością niemieckiej literatury, której odpowiednie fragmenty cytuje. Prezentowana rozprawa posiada duże walory merytoryczne. Wielość kierunków poszukiwań Autorki wychodzi naprzeciw potrzebom reformowanej polskiej szkoły, dając konkretne propozycje treściowe. Należy też się zgodzić z osądem Autorki rozprawy, iż niniejsze rozważania są aktualne i konieczne. Odniesienia do literatury, empirii, dokumentów, życia, sfery politycznej i gospodarczej czyni tę rozprawę bliską oraz inspiruje czytelnika do refleksji. Na tym tle edukacja nie jawi się jako narzucona i uwarunkowana historycznie, społecznie, lokalnie, ale jako możliwość twórczych interakcji społecznych oraz stwarza możliwości „wyjścia szkoły poza mury”.

Oceniam wysoko walory poznawcze i naukowe przedłożonej rozprawy doktorskiej, ze względu na ukazanie ciekawych nietuzinkowych rozwiązań niemieckich.

Konkludując, recenzowaną pracę oceniam pozytywnie. Odpowiada ona od strony merytorycznej oraz metodologicznej wszystkim wymogom i może być podstawą do ubiegania się przez Panią Magister Magdalenę Zapotoczną o stopień naukowy doktora nauk społecznych w zakresie pedagogiki.

Przedstawiona mi do oceny praca doktorska Pani Magister Magaleny Zapotocznej spełnia wymogi ustawowe (jest to Art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki wraz ze zmianami z 2005 r.) i kwalifikuje się do dalszego postępowania w przewodzie doktorskim.

